

A BUDAVÁRI TEMPLOM TITKA

„Sohasem abból lesz a baj, amit nem tudunk
hanem, amit biztosan tudunk, de nem úgy van.”

(Mark Twain)

III. BÉLA VAGY KÖNYVES KÁLMÁN FEKSZIK A FŐTEMPLOMBAN?

A cikk a MAGYAR DEMOKRATA c. hetilapban 2007. szeptember 13-án jelent meg

A Budai Várba föllátogató turisták legtöbbször be-
tér a Nagyboldogasszony-templomba is, hiszen
történelmünk során számos jeles esemény hely-
színe is volt. Hogy csak az ismertebbeket említ-
sem, itt volt az esküvője Mátyás királynak Be-
atrixszal, itt koronázták királlyá az utolsó ma-
gyar királyt, IV. Károlyt és itt alussza örök ál-
mát az egyetlen, fizikai létében is megmaradt
Árpád-házi királyunk III. Béla és felesége, Cha-
tillon Ágnes. Az utóbbi időben megsokasodott
azoknak az új történelmi „felfedezéseknek” a
száma, amelyek nemzeti és vallási ereklyéink
hitelességét kérdőjelezzik meg. Ez történt most
III. Béla királlyal is, akit Kálmán királlyal azo-
nosítanak.

Nem tudható, hogy az időzítés szándékos-e, mert
már jóval korábban fölvetődött az a kétely, hogy
esetleg *I. (Könyves) Kálmánt* találták meg a régé-
szek Székesfehérvárott 1848. december 5-én és
nem *III. Bélát*. Kovács Éva művészettörténész ta-
nulmányt írt a király és felesége márványkopor-
sójában talált halotti mellékletekről és ő is észre-
vételezte, hogy nem temettek III. Bélával kettős
keresztet, pedig éppen uralkodása alatt vezették
be. Napjainkban a Magyar Nemzeti Múzeum régé-
sze, Tóth Endre írt hasonló értelmű tanulmányt
a *Folia Archaeologica* 2005-2006-os számában.
Most 2007-et írunk és az Új Ember római kato-
likus hetilapban megjelent egy tudósítás a témá-
ban, ami szokatlan, merthogy a kételyeket kész-
pénznek veszi, mondván, hogy a legújabb kutató-
sok szerint egy másik királyunk, Könyves Kálmán
nyugszik a budavári templomban.

A kutatás minden területen – így a magyar
királyok sorsát illetően is – kívánatos, csak arra
kellene figyelni, hogy a kétely még nem tény. Kül-
önösen igaz ez az emberi csontmaradványokat
illetően, mert a biológia és a genetika fölülír bár-

milyen történelmi, régészeti megállapítást, sőt, ha
érdekelné társadalomtudósainkat és politikusain-
kat, sok mindenre fényt deríthetnének. Még a biz-
tosan eldőlt vitás kérdésekről sem vesznek tudomást – ki tudja miért? –, pedig az egyetlen meg-
kérdőjelezhetetlen módszerrel, a DNS-vizsgálattal
választ kaphatnánk kételyeikre. Egy példa: évti-
zedek, sőt évszázadok óta folyt az öltre menő vita a
magyarság eredetéről. A finnugor származtatás
hívei politikai hátszéllel mindenkit lesöpörtek a
pályáról – *Kőrösi Csoma Sándort*, *Stein Aurélt*,
Vámbéry Ármint és sorolhatnám tovább – pedig
bizonyítást nyert, hogy semmi genetikai közünk
sincs a finnugor népekhez. Ennek ellenére ma is
ezt tanítják az iskolákban, oda járnak a magyar
miniszterelnökök erősíteni a finnugor-magyar –
nem létező – rokonságot. No comment.

Mindezt csak azért írtam le, mert tarthatatlan
állapot, hogy interdiszciplináris tudományterüle-
teknél nem ülnek össze a kutatók megtárgyalni a
vitás kérdéseket. Mindkét fél ex katedra kijelen-
téseket tesz anélkül, hogy egyáltalán ismerné a
másik szakterület eredményeit. Ez folyik jelenleg
a pilisi királyi székhely körül, a pálos rend tör-
ténete körül, nem szólva a lezáratlan *Petőfi*-kér-
désről, mert a magyar állam vezetőit nem érdekli,
hogyan, mikor halt meg a nagy költő. Addig el-
mennek az ellenző kutatók, hogy erővel aka-
dályoznak egy egyszerű DNS-vizsgálat elvégzését,
sőt, terrorista módszertől sem riadva vissza életre-
halálra keresik „a nem Petőfi” csontvázat. Miért?
Még a külügyminisztérium – *Göncz Kinga* – segít-
ségét is bevetették, hazugságba sodorva a diplo-
matákat.

Visszatérve III. Bélához, itt is fönnáll annak a
lehetősége, hogy pontot tegyenek a kérdésre, bár
ez szerintem már megtörtént, több esetben is. A
sejtések, amelyeket Tóth Endre leír, akár lehet-
nének igazak is, de be kell bizonyítani, és ez csak
biológiai úton lehetséges, ami történelmi szemé-

lyek csontanyagánál az antropológia. Szemléletes példával élve az antropológus *Diogenészt* keresi, a régész és a történész Diogenész hordójával foglalkozik, a hordó akár üres is lehet. Szerencsére III. Béla király esetében nem tehetik meg, hogy nőnek titulálják, mint tették ezt a vékonydongájú nagy költővel, hiszen III. Béla majdnem két méter magas volt.

Mikor és milyen körülmények között került elő az egyik legnagyobb tekintélyű *Árpád*-házi király és felesége – talán fiaie is – márvány koporsója? A neves uralkodó *II. Géza* (1141–1162) magyar király és *Eufroszina* orosz hercegnő másodszülött gyermekeként látta meg a napvilágot, mindenképpen 1150 előtt, talán 1148-ban. *IV. István* ellenkirály után 1172–1196-ig uralkodott. Ez idő alatt – 1083-ban – avatták szentté *I. László* királyt, *Imre* herceget és *Gellért* püspököt. III. Béla volt talán az utolsó *Árpád*-házi uralkodó, aki óriási hatalommal és tekintéllyel rendelkezett. Országát a Szent Istvántól átvett módon kormányozta, példaképe a lovagkirály, I. László volt. A bizánci császár – *Manuél* – udvarában nevelkedett, ahol megtanult görögül, megismerte Európa legműveltebb fejedelmi udvarainak szokásait, életét. Konstantinápolyban az *Alexiosz* (Elek) nevet kapta, az ő számára hozta létre a bizánci császár a deszpotész méltóságot. A tizenöt éves fiút úgy kezelték, mint a császár leendő vejét.

A felhőtlen kapcsolat Bizánccal nem sokáig tartott: *Manuél*nek fia született. Ekkor elváltak jegyesétől, a császár lányától, elvették tőle a deszpotész rangot és 1164-ben már itthon volt. Feleségül vette a császárné féltestvérét *Chatillon Ágnes*t (Antiochiai Annát). Hamarosan – 1172-ben – elhunyt *III. István* magyar király és megnyílt az út Béla herceg előtt a magyar trón felé; 1173-ban magyar királlyá koronázták. Bevezette a fontos ügyek írásbeli lejegyzésének kötelezettsé-

gét, ezért Párizsból sok tanult papot hozatott be. *Anonymus*, III. Béla király névtelen jegyzője megírta „A magyarok cselekedetei” című munkáját, ami fontos forrás. Feltehetően uralkodása alatt született a *Halotti Beszéd* neves nyelvemlékünk (vannak, akik későbbre kelteznek).

Első felesége – *Chatillon Ágnes* – több gyermeket szült: *Imrét*, aki később magyar király lett, *Egerben* temették el; *Andrást*, aki *II. András* néven lépett a trónra, és *Egresen* temették el, lányuk volt a későbbi *Szent Erzsébet*, nyughelye pontosan nem ismert; *Salamont* és *Istvánt*, akik fiatalon hunytak el, őket *Székesfehérvárott* temették, az egyiket apjuk, III. Béla mellé; *Margitot*, aki *II. Angelosz* bizánci császár felesége lett; *Konstanciát*, aki *I. Ottokár* cseh király második neje volt; ismeretlen nevű leánygyermeket, aki Magyarországon ment férjhez, feltehetően az ő gyermekét temették *Ágnes* királyné mellé a *Mátyás* – (Nagyboldogasszony) templomba.

III. Béla király halálát 1196. április 28-án, 48 éves korában agyvérzés okozta a Galilaea tartományi *Ptolemais* (Akka) városban. *Albericus* francia krónikás szerint megmérgezték, gyilkosát a honfoglaló Ond nemzetség leszármazottja, *Kalán* pécsi püspök számlájára írják. *Székesfehérvárott* temették el, ma, 1898 óta a budavári *Szentháromság*-kápolnában nyugszik feleségével együtt.

Milyen körülmények között került a budavári templomba? Sok nagy fölfedezés a véletlennek köszönhető. *Székesfehérvárott* 1839-ben vízlevezető alagút építése közben találtak rá a munkások az almási vörös márványból (mészköből) készített művészi díszítésű koporsókra, pontosan háromra. A mellékletek egy részét *Barkóczy László* fehérvári püspök Bécsbe küldte, a Nemzeti Múzeumnak egy szétrepedt gyűrűn kívül csak filigrán díszítésű arany ékszerek jutottak. A márványkoporsókat a munkások apró darabokra törték, még mielőtt szakember látta volna azokat. A vandál pusztítás során így szinte minden elveszett, a csontok is. *Dercsényi Dezső* neves művészettörténész szerint a sír *Kálmán* királyé, vagy *II. Béláé*, netán *II. Gézáé* lehetett.

A szabadságharc idején a megépített vízvezetékét renoválni kellett. A püspöki lak udvarán munkálatokat végző kubikusok csákánya 1848. december 5-én vörös márványon koppant. Az egyik márványkoporsót azonnal felbontották, és

minthogy a koponyán korona volt és aranygyűrűt is találtak, leállították a szokásos „turkálást”. *Batthyány Lajos* miniszterelnök elrendelte a szakemberű feltárást és *Érdy (Luczenbacher) János* a Nemzeti Múzeum régiségtárának őre vezette tovább az ásást.

A szarkofágokban *Érdy* szavai szerint „erős férfi csontváz tűnt föl... hat lábnyi és két hüvelyknyi hosszú csontváz...” A korabeli lapok szerint „e gyönyörű látványra zsibongó sokaság tódult a máskor csendes térre... a koros nők könnyű szemekkel imádkoztak az elporladt ereklye előtt: míg mások elmélkedve csodálták az egykor fényes életnek döbbenetes holt képét...” Hogy itt erős férfi volt eltemetve, azt nemcsak nagysága és ékszerei bizonyítják, hanem a koporsó alján nyomot hagyó életnagyságú lenyomat is. Ehhez hasonló „csoda” több helyen is előfordult római kőszarkofágokban és a pankotai székesegyház koporsóiban is. (Oka a test lebomlásakor távozó vérfesték reakciója a mészke szervesetlen anyagaival, amidőn időálló porfirinváz és haem-gyűrűs vegyületek jönnek létre). A leleteket – a mellékleteket és a csontokat – a Nemzeti Múzeumba szállították.

Az ásatásoknál jelen volt *Pauer János* papneveldei tanár, később kanonok, majd püspök, az MTA levelező tagja. Egy kis könyvecskében leírta az eseményeket „*A Székesfehérvárott fölfedezett királyi sírboltról*” címmel. A csontvázak vizsgálatára összehívtak egy bizottságot, amely a legjelesebb pesti orvosokból állt. Hogy név szerint kik voltak, azt sem *Érdy* írásaiból, sem az MTA archaeológiai bizottságának közléséből sem sikerült

megállapítani. A lényeg, hogy a férficsontváz életkorát kb. 50 évre, a nőét 30-40 év közé datálták, testmagasságukat is megadták, mindkét esetben a fogak teljes számúak és épek voltak, a férficsontváz jobb oldala erősebben volt fejlett és a baloldal felé hajlott. Nyilván azért, mert életében sokat használta a jobb karját, ezért alakult ki a test aszimmetriája. (Tehát nem volt púpos, csak aszimmetrikus).

A csontvázak krimibe illő történések során kerültek csak eltemetésre. Tizenhárom évig a Nemzeti Múzeumban egy szekrényben heverték és ott mutogatták őket. *Pálffy Móric* helytartó parancsára 1862-ben eltemették a budavári főtemplom kriptájába. Ezután a templom renoválása okán kivették őket, majd 1878-ban ismét kivették a királyi párt, akkor *Török Aurél* nemzetközi hírű antropológus kapta meg vizsgálatra. Az eredményről 1893. június 19-én számolt be az Akadémián „*Jelentés III. Béla magyar király és neje ereklyéiről*” címmel. Tíz évig (!) őrizte *Török Aurél* a csontokat az Embertani Intézetben (ez volt Európa harmadik ilyen intézete!), és hiába kilincselte az Akadémiától a minisztériumokig, senki sem vállalta a temetést. (Ismerős kanossza?) Végül megtörve lemondott akadémiai tagságáról a gyalázatos, nemzetietlen viselkedés miatt. A blaszfémiaának is beillő eset után 1898. október 21-én királyi pompával eltemették III. Bélát és feleségét a budavári Nagyboldogasszony-templom Szentháromság-kápolnájába, ahol ma is láthatóak a szarkofágok. Az ünnepségre egyedül *Török Aurél* professzor nem kapott személyre szóló meghívót. No comment.

A templom renoválásakor 1967-ben újra kinyitották a szarkofágokat és a csontvázakat egy szakemberekből álló bizottság vizsgálta meg. A bizottság tagjai voltak: *Fülep Ferenc*, a MNM főigazgatója, *Korek József*, a helyettese, *Dávid Katalin* művészettörténész, *Kovalovszky Júlia* középkoros régész, *Gál István* történész, a templom múzeumának igazgatója, *Tóth János* plébános, *Tóth Tibor* régész-antropológus, *Regöly-Mérei Gyula* orvospatológus. A röntgenleleteket *Zsebők Zoltán* professzor, a vércsoportvizsgálatokat *Harasányi László* igazságügyi orvosszakértő végezte.

Tehát három különböző időpontban végeztek vizsgálatokat a királyi páron, egybehangzó véleményük egyezett az ismert, főleg külhoni forrásokkal, amelyek III. Béla király külsejére is gyak-

ran tettek észrevételeket.

Melyek azok az érvek, amelyek alapján Tóth Endre megkérdőjelezi III. Béla és felesége azonosságát? Elmélete szerint a Könyves Kálmánra vonatkozó források csak azért említik sántának, púposnak, borzasnak, szőrösnek, kancsalnak Kálmán királyt, mert egy XIII. századi krónika festi le ilyen visszataszítónak, az írás pedig II. Béla király idején készült, akit nagybátyja, Kálmán vakított meg. Ez így elég gyenge érv, mert ahogy III. Béla erős, sudár termetéről feltűnően sokan írtak külhonban is, miért ne tették volna ezt meg Kálmánnal, ha ő is olyan feltűnő személyiség lett volna. Ha nem is annyira testi hibája, de néhány szembetűnő fogyatékosága biztos volt Kálmánnak, amit egyébként nem akartak szóvá tenni. Az 1967-es vizsgálatok szerint III. Béla 189,9 cm magas és halálakor 48 éves volt. Egyetlen szuvas foga sem volt, az alsó háti és felső ágyéki csigolyákon csonthorog képződést figyeltek meg, de spondylosis nem alakult ki. Bal kezének hüvelykujján törés volt, vércsoportja AB.

Ágnes királyné 160,67 cm magas volt, 35 éves korában hunyt el. Fogai mind megvoltak. A szeméremcsont belső felszíne (Facies posterior pubis) alapján hét gyermeket szült, a csontok vesztettek méisztartalmukból, ami a többszöri terhességgel magyarázható. Ez egyébként a legfontosabb érvek egyike, hogy III. Béla és felesége fekszik a Szentháromság-kápolnában, mert Béla királynak valóban hét gyermeke született első feleségétől, Ágnestől; négy fiú és három lány. Kálmán első felesége – Buzilla – fiatalon elhunyt, második feleségét Eufémiát Kálmán várandósan hazaküldte apjához, további sorsa ismeretlen. Mindkét felesége két-két gyermeket szült, ez messze van a héttől.

Különösnek tartja a régész, hogy a sír mellékletei között nem szerepel a III. Béla által bevezetett kettős kereszt. Ennek több oka is lehet: a legegyszerűbb, hogy valaki elvitte, amikor koporsóját 1848-ban megtalálták és felnyitották. Vagy III. Bélát bosszantotta, hogy haza kellett mennie Bizáncból, ezért kihagyták sírjából Bizánc jelét. Más okok is feltételezhetők, hiszen még sok más III. Bélához kötődő tárgyat sem tettek a sírjába, de ez a biológiai agnoszkálást nem befolyásolja és nem teszi hiteltelenné. Legjelentősebb érvnek tartja Tóth Endre azt a koporsóban talált körmeneti keresztet, amilyenből egy példány van hazánkban. Valószínű, hogy ezt a csak főpapokkal eltemetett keresztet a hazánkon átvonuló kereszttesektől kaphatta, akiket bőségesen ellátott étellel és segítette útjukat.

A zománcozott mellédszt szicíliai eredetűnek tartja Tóth Endre, és Kálmán első felesége Sziciliából származott. Ugyanez a véleménye az egyik gyűrűről is, amelyik arab vésettől rendelkezik. Ez lehetséges, de egy korábban elhunyt király tárgyai különböző utakon és meggondolásokból kerülhetek III. Béla tulajdonába is.

Még 1967-ben III. Béla koponyájáról készítettek egy hiteles másolatot, amire 1972-ben Árpás Károly arcreekonstruktor Kiszely István szakmai tanácsai mellett rászerveztette a lágyszövetet. A meglepetés ekkor következett, mert a király portréja nagyfokú hasonlóságot mutatott a győri Szent László-herméval. Ez úgy érthető, hogy III. Béla uralkodása alatt avatták szentté I. László királyt, de mivel nem tudták, hogy a lovagkirály milyen lehetett életében, az akkori uralkodó arcvonásait használták mintaként.

Összegezve: Tóth Endre megfigyelései érdekesek és feltétlen kutatandók. III. Béla és felesége azonosítása mai szemmel is elfogadható, nem valószínű, hogy a hatalmas termetűnek leírt király Könyves Kálmán lett volna. A csontokon DNS-vizsgálatokat lehetne végezni, ha lenne hiteles összehasonlító minta. Bár a magyar hivatalos szervek az ilyen módszereket kegyeletsértésnek tartják és nem engedik a kutatókat mintához jutni – lásd Petőfi édesanyja – a vizsgálathoz. Pedig valóban megszívlelendő mondás, amivel a riport szerzője fejezi be cikkét: „Sose tudhatod, mit hoz a tegnap”.

(hankó)